

Slavnostní předání profesorských dekretů

21.6.2023, Velká aula, Karolinum

Vážený pane prezidente,

Vaše Magnificence, vážená paní rektorko Univerzity Karlovy,

vážené paní rektorky, vážení páni rektori,

vážené paní profesorky, vážení páni profesori,

vážení hosté, dámy a pánové,

je mi velkou ctí, že mi jako ministru školství, mládeže a tělovýchovy byla svěřena povinnost osobně předat novým profesorkám a profesorům jmenovací dekreta a slavnostně tak završit jmenovací řízení. Je mi dvojnásobnou ctí, že tak mohu učinit v přítomnosti pana prezidenta Pavla, po dlouhých letech odcizení mezi akademickou obcí a bývalou hlavou státu. A pro mě osobně je velkou radostí, že pan prezident podepsal jmenovací dekreta těm, jimž byla akademická hodnost po léta odírána bez opory v právu. V době svého rektorského působení jsem byl přímým aktérem sporu o jmenování profesorů a dnes, jako ministr vlády České republiky, vnímám s ulehčením, že vztah mezi prezidentem a akademickou obcí se vrací na půdu vzájemného respektu a úcty.

Spor o jmenování profesorů, zahájený v roce 2013 obstrukcemi při jmenování profesora Putny a dnes urovnaný jmenováním profesorů Ošťádala a Fajta, byl více než jen osobní pří bývalého prezidenta s dotýcnými kolegy, byl zkouškou univerzitní autonomie a akademické solidarity. Jsem rád, že v této zkoušce obstály české univerzity jako instituce a česká právní úprava postavení vysokých škol jako záruka akademických svobod. Jistá míra nepoddajnosti českých univerzit vůči státním zásahům a sklon k rebelii vůči autoritám je, konec konců, součástí jejich genetické výbavy. Univerzita Karlově trvalo přeci jen pár desetiletí od jejího založení, než se dostala do sporu s králem a papežem. A české dějiny 20. století ukazují univerzity jako místo, v němž se navzdory pokusům o jejich ovládnutí totalitními ideologiemi vždy znovu koncentrovala resistance a vůle k demokratickým změnám. Tedy nepřekvapuje,

že při prvním náběhu českého polistopadového režimu k populismu a nerespektování pravidel se univerzity ocitly ve sporu s tehdejší hlavou státu.

Důležitější než osobní rovina příběhu je ovšem jeho právní základ, spočívající v rozsáhlé autonomii univerzit, jež je zakotvena v zákoně o vysokých školách z konce 90. let minulého století. Zákonodárci tehdy zhodnotili všechny negativní historické zkušenosti se státními zásahy do fungování univerzit a vytvořili předpoklady pro míru nezávislosti, jež je dodnes z mezinárodního hlediska výjimečná a předčí ji snad jen anglosaské univerzity. Vlastně jmenování profesorů, posvěcované prezidentem, je jedním z posledních residuí původní královské či státní moci nad univerzitami, jež v oblasti personální politiky a zacházení s financemi požívají rozsáhlých svobod. Sám jsem jako bývalý rektor, jako ministr školství i jako akademik, byť dnes jen na zlomek úvazku, rozhodným stoupencem těchto svobod a vidím v nich i do budoucna nejen záruku svobody výuky a bádání, ale také jednu z významných opor demokratického směřování naší země.

Se svobodou je ovšem vždy bytostně spojena odpovědnost. Univerzity připravují statisíce studentů na další život, hospodaří s miliardovými rozpočty a jsou významnými investory, kteří mění tvář svých měst. Stát jim svěřil zásadní rozhodování v oblastech, které v minulosti – a dodnes v řadě evropských zemích – činí stát. Naše univerzity samy rozhodují o tom, kolik studentů budou vzdělávat, v jakých studijních programech a s jakým počtem vyučujících. A přitom je náš systém financování univerzit státem významně postaven na principu soutěže – vedení univerzit tedy nesou zodpovědnost za prosperitu svých institucí v mnohem větší míře, než například v sousedním Německu. A je zodpovědností vedení a samosprávných orgánů univerzit, jak jsou uvnitř univerzit rozdělovány finanční prostředky mezi jejich fakulty a jak férové je odměňování jejich zaměstnanců. Jestliže dnes vidíme významné rozdíly v mzdovém ohodnocení akademiků mezi univerzitami a mezi jednotlivými fakultami uvnitř jednotlivých univerzit, je to z velké části důsledkem správných či špatných rozhodnutí fakultních a univerzitních orgánů, senátů, rektorů a děkanů. Stát samozřejmě vytváří základní podmínky a pravidla pro financování výuky a výzkumu, pravidla, která nejsou právě jednoduchá a přehledná. Máme příliš mnoho různých zdrojů a nástrojů financování, které jsou mnohdy příliš administrativně náročné. A samozřejmě, financí

na vysoké školství by mělo být více. Ale je faktem, že některé univerzity a fakulty si v tomto systému vedou dlouhodobě velmi dobře a některé, budu-li upřímný, dosti špatně.

Vnímám velmi pozorně dění na některých fakultách některých univerzit, jejichž zaměstnanci si právem stěžují na nedostatečné ohodnocení. Náprava ovšem v našem systému autonomních univerzit musí začít na jejich domovských univerzitách, byť stát v tom může pomoci. V Bavorsku rozhoduje ministerstvo o platech profesorů, ale také o jejich počtu a oborech, ve kterých vzdělávají na univerzitách studenty. Stát tedy reguluje jak mzdy, tak mzdové náklady. V našem systému si univerzity stanovují vlastní mzdové předpisy a řídí mzdové náklady. Stát v takovém nastavení nemůže garantovat výši mezd, mohl by to učinit jen tehdy, když by převzal i vládu nad náklady. Musel by začít rozhodovat o tom, kolik bude na kterém oboru akademických pracovníků. Řečeno pregnantně: musíme si vybrat mezi svobodou a zodpovědností na jedné straně a jistotou a otroctvím v područí státu na straně druhé.

Byl bych rád, abychom společně, v dialogu státu a vysokých škol, našli takové řešení aktuálních problémů mzdové politiky, které neoslabí autonomní postavení univerzit. Jsem přesvědčen, že autonomie je lepší zárukou jak pro svobodu výuky a bádání, tak pro prosperitu univerzit, a také pro plnění společenské role, již univerzity mají. Univerzity jsou přece prototypem či modelem demokratické samosprávy.

Dámy a pánové, jako profesori univerzit i jako garanti studijních programů budete mít v rukou velký díl zodpovědnosti za to, jakým směrem se naše univerzity budou vyvíjet a jak obstojí v nejrůznějších testech své nezávislosti a zodpovědnosti. Ze srdce Vám přeji mnoho sil, odhodlání a úspěchů při naplňování Vašeho poslání. A panu prezidentovi ještě jednou děkuji za nápravu křivdy, která se stala mým kolegům.

Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit.

Děkuji Vám za pozornost.